

Temesváron született Nádor Mihály (1882. április 16. – ?, 1944) színházi karnagy, zeneszerző, aki a fasizmus áldozata lett

Nádor Mihály Színházi karnagy, zeneszerző,

Született:

1882. április 16. Temesvár, Magyarország, ma Timișoara, Románia,

Elhunyt:

1944. ? ?.

Életrajza:

Bécsben, majd Münchenben tanul zeneszerzést, majd sokáig Németországban él, és ebből hét évig Münchenben. Az egyik kompozíciójával - vonósnégyesével - megnyeri a bonni Beethoven-ház pályázatát. Azután Németországban koncertezik kamaramuzsikusként. Egyre erősebben gyötri honvágya, s egy napon hazatért. 1909-től fogva Nagy Endre kabaréjának zenei vezetője. Harcol négy évig a világháborúban, majd ismét Nagy Endre kabaréjának találjuk, később a Modern Színpadnak zenei vezetője lesz. Egy ideig a Király Színház (1919) karmestere is, de idővel részt vesz több kabaré zenei vezetésében, így a Medgyaszay Kabaré, a Paradicsom, a Muskátli Kabaré, az Andrásy úti Színház élén is megtalálni nevét. Operákat, operettekét, színpadi kísérezeneket írt, de sajátos területe marad mégis a finomhangú szonon komponálása. A fasizmus áldozata lett, 1944-ben.

A ifjú Nádor Miska

"Gyermekkoromat Temesváron töltöttem - mondja egy visszaemlékezésében Nádor Mihály - Apám egyházi komponista és a templomi kórus vezetője volt. Így egész természetes, hogy gyermekkorom nagy részét a templomban az orgona mellett töltöttem el. Négyen voltunk testvérek odahaza - mindnyájan jó hangúak - mire apánk házi énekkart állított össze belőlünk. Híres zenés ház voltunk Temesváron, ahol életem legszebb éveit töltöttem el. Egy napon nyolcéves koromban gyermekkórust alakítottam pajtásaimból, és a Temesvárat körülvevő hármas sánc egyik zugában adtuk elő az énekkarra átírt hazafias dalokat. Hogy, hogy nem, fülébe jutott ez a hír, a zenetanítónak, aki egy délután meglepett bennünket és megjelent a sáncárookban. Annyira meglepődtem a váratlan vendégtől és úgy elszégyelltem magam, hogy abbahagytam a dirigálást, elfutottam és csak késő éjszaka mertem hazamenni..."

Bécsben, majd Münchenben tanul

"Első nyilvános szereplésem tizenkét éves koromban volt, amikor egy hegedűszólót adtam elő Temesváron. Egy Bécsből lerándult ismerősünk ekkor kijelentette, hogy komolyan kell foglalkozni velem, mert határozott tehetség vagyok. Ez adta meg a végső lökést ahhoz, hogy muzsikus legyek. Apám rövidesen felvitt Bécsbe és beíratott a Konzervatóriumba, ahol három évig tanultam. A tanrend azonban nem volt ínyemre és éppen ezért Münchenbe utaztam, ahol az Akademieder Tonkunst-on folytattam tanulmányaimat. Hallatlan rajongója voltam Mahlernek, és az ő hatása valamennyi akkori műveimen megérződik. Münchenben Thuille tanítványa lettem, aki már az első hónapokban három osztállyal tett feljebb. Hét évig éltem a bajor fővárosban, ahol akkoriban virágzott a legjobban az örökké felejthetetlen

"Künstlerleben". Úgy éltünk ott valamennyien, mint egy család. Csak a művészetnek és a szerelemnek éltünk, dolgoztunk sokat, de talán még többet csókolóztunk.

Müncheni hét esztendő

Egyszer a bonni Beethovehaus pályadíjat tűzött ki a fiatal muzsikusok számára. Barátaim unszolására én is elküldtem egy vonósnégyesemet, és már egészen megfeledkeztem róla, amikor egy nap hatszáz márkát hozott a posta. Ez volt az első pályadíj, amit életemben nyertem, de mielőtt gondolkodni tudtam volna rajta, hogy mibe fektessem, már nem volt egy krajcár sem belőle. Elköltöttem a pénzt néhány nap leforgása alatt, anélkül, hogy tudtam volna mire ment el.

Elkövetkezett az utolsó vizsgám, amire egy versenyművet írtam hegedűre zenekari kísérettel. A hegedűszólót nekem kellett volna előadnom, de olyan nehéz volt, hogy sehogy sem bírtam betanulni. Így tehát egyszerűen lemondtam művem előadásáról. Stalenhagen, a tanárom évek múltán összetalálkozott velem itt Pesten és még akkor is emlékezett erre, az elmaradt koncertre, amelyet bizony még a mai napig sem tartottam meg.

A Prinz Regent Theaterben - Münchenben

"Tanulmányaim elvégzése után a müncheni udvari zenekar tagja lettem, amely akkoriban a Prinz Theater-ben működött, itt brácsáztam. Nem volt próba, sőt előadás sem anélkül, hogy ott ne ült volna közöttünk Ludwig Ferdinánd bajor királyi herceg, aki szenvedélyesen imádta a zenét. "Mein kleiner Ungarn"-nak hívott engem, és sokszor sétáltunk órák hosszat München utcáin. Volt azonban még egy szenvedélye is: a foghúzás, lévén végzett fogorvos. Egy alkalommal borzalmasan fájt a fogam és elkéredzkedtem karmesteremtől a fogorvoshoz. Ludwig Ferdinand meghallotta panaszomat és kijelentette, hogy ezt a gyönyörűséget nem engedi át másnak, hanem majd a helyszínen rögtön elintézi ő. Már kotorászott a zsebében és egymás után húzta elő műszereit. Bármennyire is tiszteltem őt, egy óvatlan pillanatban kisurrantam az ajtón és ész nélkül rohantam el a színházból. Jellemző Ludwig Ferdinandra, hogy az eset után sem haragudott meg rám, hanem továbbra is ugyanolyan barátsággal viseltetett irányomban, mint addig. A Prinz Regent Theaterben olyan kitűnő karmesterek alatt dolgoztam, mint Nikisch, Mottel, Weingartner, és Gluck. Tőlük talán még többet tanultam, mint az Akademie der Tonkunst-on."

Németországból haza...

"Később megváltam a színháztól és vonósnégyest alakítottam, amellyel három év alatt bejártam egész Németországot. Sokat komponáltam, de még mindig nem voltam magammal megelégedve, mert minden áron karmester akartam lenni. Azután egy szép napon elfogott a honvágy és hazajöttem Magyarországra. A Prinz Regent után a kecskeméti színházba csöppentem be karmesternek és őszintén szólva bizony sajgott a szívem. Nem sokáig bírtam ki a vidéket és ezerkilencszáznyolcban feljöttem Budapestre."

Budapesten

"Nagyon szegény voltam és még villanyosra sem volt pénzem. A Keleti pályaudvarról begyalogoltam a Népszínházig, ahol aznap este a "Sárga csikó"-t adták. Megálltam a színház előtt és megfogadtam magamban, hogy itt fogom kezdeni pesti karrieremet. Másnapra

megbukott a színház. Az előjelek tehát biztatóak voltak. Egy évig lógtam ide-oda, míg végre Nagy Endre kabaréjához szerződtem zenei vezetőnek. Ettől a pillanattól kezdve egyre-másra írtam szonokat, blüettek, Medgyaszay Vilma, Nyáray Antal, Sajó Géza és Boross Géza számára. Medgyaszay Vilma hatása alatt írtam egy sorozat balladát, amelynek szintén igen nagy sikere volt." Egy nevezetes alkalommal segítségképpen Nádor Mihály és Hevesi Sándor átiratában "Falú végén" címmel Petőfi-ciklus kerül műsorra, a már veszteséges Gózon Gyula, Berky Lili vezette Muskáti Kabaréba. A vállalkozást azonban ez sem mentheti meg, 1920 elején be kell zárni azt a helyiséget, ahol később az Andrásy mozi nyitja meg kapuit.

Csáth Géza Nádorról, a Nyugatban - 1911.

Egy csomó kabarédal hangjegye fekszik előttünk. Nádor Mihály és Szirmai Albert szerzeményei. Nádor Mihály új ember. Bár a kabaréközönség bizonyára már jól megjegyezte a nevét, e helyen külön mutatjuk be. (Mellesleg szólva, a Nádor nevet nálunk meglehetősen kompromittálta egy N. Kálmán nevű szerző, aki gyenge mű népdalokat írt "cigányos modorban".)

Mindjárt le kell szögeznünk, hogy finom és eredeti tehetség. Rendkívüli érzékenység, korlátlan fantázia - megalkuvásra nem hajló művészi ízlés jellemzik. Ha végignézzük a dalait, el kell csodálkoznunk a bámulatos találékonyságán, amellyel mindenféle szöveget meg tud komponálni. Jól - a legjobban. Népszerűen, melodikusan, minden ordenáréságot szigorúan kerülve, előkelő és egyszerű konstrukciókban.

Legjobban jellemzi őt az "Óh, tipegő kis médik!" című dala, amelyet Nagy Endre versére írt. Egy öreg úrról szól a dal, aki a kicsi nőket nagyon szerette. Folyton kávéházban ült és az ablakból nézte a sok sétáló kicsike nőt. A téma, mint látjuk, tipikusan fővárosi. Százzámra élnek itt ilyen kedves - némelyeknek talán utálatos - öregurak, akikben nem vesz ki a korral az érdeklődés a női nem iránt, hanem csak áttevődik a szép nem éretlenebb generációjára. A tehetetlen rajongó vágy az öregúr sóhajtozásaiban reprezentálódik:

"Oh médik, oh médik,
Oh tipegő kis médik.
A szívem, szívem,
A szívem összetépik,
Ez a picike - ez a Micike,
Ez a kis fruska - ez az Irmuska
Ez a kis pöszi - ez itt a Bözsi,
Mennyi kis lányka az egész korszón végig!
Oh médik, oh médik, oh tipegő kis médik!"

Ezek a sorok feledhetetlen finomsággal vannak megkomponálva. Az egész gondolatot, az egész megható és keserves érzést (melynek elemei: a fiatalság, szépség és szerelem iránti rajongás - másrészt pedig az öregség, tehetetlenség és a lemondás szomorúsága) tökéletesen adja vissza a zene. A prozódia hibátlan. A harmóniak buják, léhák és mégis szomorúak; a melankólia olyan, mint egy öreg reszketős kéz, amely egész hosszában végigsimít egy gyerekleány finom testén. Ott, ahol a felkiáltás következik: "Mennyi kis lányka!" - a ritmus hirtelen 6/8-adból 3/8-adba csap át, egy meglepő moduláció következik, s ez a zökkenés, az új harmónia, az igazság megdöbbenő erejével hatnak reánk. Aki figyelmesen átnézi ennek a megejtő kis dalnak a kottáját, lehetetlen, hogy fel ne ismerje a benne rejlő elsőrangú kvalitásokat.

Ignotus versére írt "Bölcsődala" az invenció előkelőségével és a megcsinálás egyszerűségével

hat. Az "Albert Jóska" című népballadájában néhány mélységesen magyar - és még le nem írt - harmóniát találunk. Szép Ernő szövegére írt "Gyáva legény"-e friss, kedves magyar nóta: proporcióiban szokatlan és mégis természetes. A magyar nóta egészséges fejlesztése ez a kabaré irányában. A népszerű Zerkovitz "Léha nótájá"-ban is efféle törekvés látszik. Azonban míg itt a szándék teljesen célt tévesztett, addig például Nádor Gyáva legénye fejlődésnek, haladásnak tekinthető. Szóval Nádor nevét mint újonnan - bár kabaréban - jelentkezett nagytehetségű zeneszerzőét fel kell jegyezni.

(Nyugat, 1911. 3. szám, Csáth Géza: Nádor Mihály és Szirmai Albert)

Az Első Világháború után...

Közben kitört a világháború, amelyből három évet a fronton, egy évet a hadifogságban töltöttem el. Amikor hazajöttem, úgy éreztem magam, mint Ripp van Winkle. Minden megváltozott körülöttem és bizony nehezen tudtam beleszokni az új világba. Végre is akkor megnyíló Medgyaszay Színházhoz szerződtem zenei vezetőnek. Ez a kis színház volt az első, ahol finom zenekarral kamaraoperákat adtak elő, de sajnos nem tudott sokáig prosperálni. Itt került színre első egyfelvonásos operám, a "Néma asszony". Második operám a "Donna Anna" szintén a Medgyaszay Színház számára készült, de mire befejeztem, annyira kinőtt a kamaraopera kereteiből, hogy az Operaháznak nyújtottam be, ahol még abban az évben be is mutatták. Következő évben a Király Színházhoz szerződtem karmesternek, és ekkor kezdtem dolgozni, mint operett zeneszerző. Úgyszólván minden évben volt legalább egy-egy új darabom, hogy csak néhányat mondjak, az "Vilmos huszárok", "Offenbach", a "Babavásár", és a "Krizantém" "A tánckirály"... Pénzem nincs, de annál több a tervem. Radnay Miklós megbízásából operát írok Dérynéről, amelynek szövegét tervek szerint Mohácsi Jenő írja, Herczeg Ferenc: Déryné ifjasszony" című művéből. A Városi Színház egyik első újdonsága lesz Kristóf Károly - Faragó Sándor: "Beethoven élete" című operája. Ehhez én állítom össze Beethoven műveiből a kísérőzenét. Ugyancsak én szerzem Szép Ernő: A jávai mese" című egyfelvonásos operájának a zenéjét. Ezen kívül még egy zongora-hármason dolgozom, és így igazán nem panaszkodhatom, hogy nincs elég munkám..."

Balett zenéje

"Elssler Fanny" c. táncjátéka 1933. áprilisában kerül bemutatásra a budapesti Operaházban. A zenekart maga a komponista, Nádor Mihály vezényli. (Faragó Jenő a szövegíró) Szalay Karola, Brada Rezső, Toronyi Gyula, Kőszegi, Bordy Bella, Vécsey Elvira táncolják a darabot végig, az Operaház balettkarával egyetemben, Cieplinszky János balettmester vezetésével. Elssler Fannyt, Szalay Karola, az Opera prima ballerínája személyesíti meg, Oláh Gusztáv díszletei előtt. Hogy Elssler Fanny története fikció, vagy valóság? A történészek folyvást vitatják pro-konta a cselekmény historikus alapját. Miközben a viták zajlanak tán még ma is a történészi körökben, azon közben rendre születnek alkotások a világ akkori urának fia, és az ismert osztrák balerina között, legendává váló szerelemről. A darab szerint, Bécs ünnepelt táncosnője éppen új táncot tanul, amikor Gentz miniszter megzavarja a próbát. Az öregedő, nagyhatalmú úr azért jön a színházba, hogy Fannyt meghívja Schönbrunnba egy kerti ünnepélyre. Rosszkedvű a Sasfiók, őt kell felüldíteni egy kis táncmulatsággal. Fanny elvállalja a fellépést. Mielőtt, korábban Gentz belépne a próbaterembe hosszasan figyelni titkon a táncosnő gyakorlását, és úgy tűnik beleszeret a lányba. Fanny hűséges árnyékává szegődik. A schönbrunni fellépés a vártnál is jobban sikerül. A búskomor, szomorú reichstadti herceg életében talán először, szerelemre lobbán és meg akar szökni Fannyval. A szökést azonban leleplezik és a két szerelmesnek csak a boldogság néhány órája jut, utána örökre válniuk

kell...

"Másfél óráig tart a táncjáték és ez a másfél óra őszinte, nagy gyönyörűsége a lelkünknek. Nagyszerű melódiákon álmodozhatunk, szemünket gyönyörű leányok és percenként váltakozó fényhatások kápráztatják el... Az Operaház tánckara bravúrosan oldotta meg feladatát, s a többiek is méltán szolgáltak rá a közönség szokatlanul lelkes tüntető tapsaira. Nádor Mihály, mint dirigens is mesternek mutatkozott. Régen hallottuk az Opera zenekarát ilyen színesen, minden árnyalat szépségét kifejezően játszani. Igen nagy és tartósnak ígérkező siker volt" - írja Forró Pál kritikájában. (Délibáb, 1933. április 15.) 1936. júniusában, gróf Esterházy Ferenc zeneművész tatai kastélya parkjában ismét műsorra tűzik az "Elszler Fanny"-t, szabadtéri előadás keretében. Nádor Mihály poétikus balettjét akkor a premieren közel 6000 főt számláló előkelő úri közönség tekinti meg. A szemtanú Torday Lajos meghatódottan ír az előadásról: "... olyan volt az egész, mint valami elbájoló biedermeier látomás a tatai park évszázados fái alatt."

Színpadai művei a harmincas években

Nádor Mihály írt kísérőzenét Aristophanesnek Lysistrate című vígjátékához. Kísérőzenét írt még Petőfinek: Falu végén kurtakocsmá című szcenírozott költeményéhez. Élete későbbi szakaszában kerültek színre további művei, mint "A falusi kislány Pesten" című énekes zenés vígjátéka 3 felvonásban. Zenéjét egyébként Nádor Mihályon kívül Fehér István is írta. Az "Írja hadnagy" című énekes zenés játék, 13 képben pedig nagy siker. Az Oroszországban játszódó történet, egy nem létező személyről szól. Diktálás közben, hangzik el az Írja hadnagy szó, amelyet a hűséges és rabszolga lelkű írnok névként papírra vet. A Cár mondta, hogy Írja hadnagy, akkor van ilyen személy, még ha nincs is... Az ironikus történet pellengérré állítja vakbuzgalmat, a gondolkodás nélküli szolgálalkúséget, azt az öntudattalan állapotot, amelyiknek elfogadása az élet nagy abszurditásaihoz kezd hasonlatossá válni. Nevezetes műve még "A királyné" című zenésjáték 3 felvonásban, valamint a "Liliomfi" című zenés játékká átdolgozott Szigligeti Ede mű, amelyet Emőd Tamás gyúr át, nyelvi és dramaturgiai szempontból korszerűsítve az akkori színpadra, muzsikáját pedig az eredeti zenének, a Szerdahelyi József féle daloknak felhasználásával Nádor Mihály dolgozza át. A "Valaki járt itt" című 3 felvonásos zenés vígjátéka pedig már az utolsó alkotói korszakának sorába tartozik. Kísérőzenét írt Maeterlinck Kék Madár c. mesejátékához. Sajátos területe a finom hangú szonon. Arany János, Petőfi Sándor, Babits Mihály, Kemény Simon verseire írt Magyar balladák c. sorozatát például Medgyaszay Vilma adta elő. Jelenleg részleteiben, ismeretlen körülmények között 1944-ben, a fasizmus áldozata lett, írja róla a vonatkozó színházi lexikon.

Az összeállítást készítette: Takács István - 2006. www.szineszkonyvtar.hu

Kitüntetései: Kossuth-díjas (1957), érdemes művész (1956), kiváló művész (1962).

Forrás: <http://www.szineszkonyvtar.hu/contents/k-o/nadorelet.htm>